

Brigita Perše

Slovenska katoliška župnija na prehodu iz 2. v 3. tisočletje. Doktorska disertacija, mentor Peter Kvaternik. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2009. XII, 272 str., CXXIII priloge, 4 zemljevidi.

Avtorica je podrobno preštudirala in na začetku svojega dela tudi nazorno predstavila zgodovino nastajanja župnij na splošno v Cerkvi, posebej z ozirom na naš srednjeevropski prostor in še podrobneje v zvezi z nastajanjem župnij na slovenskem ozemlju. Za objektivno poznavanje problemov in težav sodobne župnije je namreč nujno poznati razloge in okoliščine, v katerih se je v Cerkvi rodila potreba po oblikovanju župnij, kakor jih poznamo danes. Pojem in oblika župnije sta se namreč skozi zgodovino spreminjala in dopolnjevala ter dobivala nove poudarke.

V tem pogledu je posebno pomemben prehod iz časa preganjanj v pokonstantinsko obdobje in v množično Cerkev. Ne povsem nepomemben pa je vsaj za nekatere kraje tudi nastanek meništva. Župnija je dosegla polni razcvet in postala središče kristjanovega življenja v srednjem veku, z nastankom in razvojem mest pa je dobila specifično vlogo v odnosu do meščanstva.

Tridentinski koncil je bil zaradi obnove verskega življenja močno zaposlen z določbami o župnijskem življenju, zlasti z dolžnostmi in pravicami klera. Na mrežo župnij na Slovenskem je zagotovo najbolj radikalno vplivala terezijanska in jožefinska prenova škofijskih in župnijskih meja ob koncu 18. stoletja. Poseben izziv za pastoralno prenavo župnijskega življenja sta pomenila nastanek delavstva in nagla industrializacija v 19. in v 20. stoletju. Za konstantinskim in jožefinskim prelomom je bil tretji največji zasak v župnijski pastoralni drugi vatikanski koncil s poudarkom na Cerkvi kot božjem ljudstvu in na vlogi laikov v Cerkvi, pa tudi z liturgično prenavo in s pozitivnim odnosom do sveta.

Avtorica se v zgodovinskem pregledu župnijske pastorale kritično sooči s poskusi oživljanja župnijskega življenja v slovenskih župnijah po zadnjem koncilu. Na kratko predstavi in oceni škofijske zборе v ljubljanski, v mariborski in v koprski škofiji in plenarni zbor Cerkve na Slovenskem skupaj z njegovimi sklepi in priporočili o župniji.

V drugem delu disertacije se avtorica spoprime z zahtevnim vprašanjem pastoralne analize župnij ljubljanske nadškofije, saj so ji pastoralni podatki – že več let je stalno zaposlena pri pastoralni službi te nadškofije – dobro poznani iz vsakodnevnega dela in zato tudi neposredno dostopni: vé, da že dolgo kar kličejo po temeljiti obdelavi. Ne nazadnje je pastoralna služba prav v času nastajanja tega doktorskega dela na podlagi poprejšnjega trdega dela s pripravo ustreznih podlag pridobila za področje svoje nadškofije relevantne statistične civilne podatke na Uradu za statistiko Republike Slovenije. Tako so po župnijah zbrani podatki dobili tudi pravo utemeljitev in primerjalno vrednost.

Da bi se lotila analize župnij, si je morala avtorica najprej postaviti merila za kriterije ali indikatorje, po katerih bi lahko župnije med seboj primerjala. Najprej jih je razvrstila v skupine glede časa nastanka in glede na geografsko lego, saj to nekoliko posredno vpliva na način župnijskega dela. Sledila je razvrstitev župnij glede na stopnjo urbanizacije, kateri avtorica daje še posebno težo in pomen v svojem delu. Glede na dostopne demografske podatke je nato klasificirala župnije z ozirom na strukturo prebivalstva (število prebivalcev, starost prebivalstva, spol, število gospodinjstev ...). Verska statistika, ki se po župnijah zbira vsako leto, ji je ponudila možnost, da se spoprime s klasificiranjem župnij glede na verske pokazatelje: delež katoličanov, nedeljnikov, struktura nedeljnikov, veroučenci ... Z izrazom pastoralni dejavniki so poimenovani pastoralni delavci (kleriki, redovniki, redovnice, laiki), razne župnijske službe in skupine.

Na podlagi vse te množice podatkov skuša avtorica kolikor toliko pravično izmeriti »živost« župnij, se pravi pastoralno raznovrstnost delovanja in oblik verskega življenja. Glede na število služb, skupin in pobožnosti tako pride do nekaterih tipov župnij in jih ustrezno razvrsti. Ta poskus dejansko pokaže, kako težko je natančneje tipizirati slovenske župnije, vse z namenom, da bi jim lahko dali čim koristnejše napotke in usmeritve. Vsaka župnija kljub vsemu ostaja nekaj posebnega in edinstvenega.

Na koncu tega poglavja avtorica postreže še z drugimi podatki iz pastoralne statistike, ki dopolnijo sliko verskega življenja po župnijah z vidika števila katoličanov po župnijah in glede na število krstov, porok in pogrebov, nedeljnikov in članov ŽPS.

Tretje poglavje je posvečeno prihodnosti župnije. Avtorica opozori na trende glede demografske slike prihodnjih župnij, ki bodo nujno zaznamovali prihodnje versko življenje. Ta vidik je povezan z napredujočo urbanizacijo in z rastjo glavnega mesta države in drugih pokrajinskih središč. Župnija prihodnosti bo morala čimbolj vključiti v župnijsko pastoralo laike in jim dati čimveč možnosti za povezovanje v generacijske in interesne skupine.

Med smernicami, ki jih naniza veliko, naj omenimo le nekatere. Pomembno bo dovolj zgodnje reagiranje vodstva škofij na manjšanje števila duhovnikov in redovnic. Dalje bo nujno najti pravo sorazmerje med skrbjo za delovno jedro župnijskih sodelavcev in skrbjo, da Cerkev tudi v prihodnje zajame čimveč tako imenovanih obrobni ali oddaljeni in ostane kar najbolj in kljub vsemu še vedno tudi množična Cerkev. Pravočasno je treba razmišljati in iskati nove oblike potrebnih struktur in skrbeti za sorazmernost v prizadevanju na vseh treh oziroma štirih temeljnih pastoralnih področjih: oznanjevanje, bogoslužje, diakonija in koinonija.

Prav na koncu posveti avtorica Brigita Perše nekaj več pozornosti umeščanju župnije v širše cerkvene strukture, zlasti v dekanijo, pri tem pa pričakuje več kooperativnosti med župnijami v dekaniji in s tem večji pastoralni izkoristek razpoložljivih oseb in struktur. Zlasti mestnim župnijam svetuje večjo pozornost na čimbolj neposredno komunikacijo z vsemi ljudmi. Cerkvi kot celoti ponuja v razmislek umestitev novih pastoralnih pristopov v mestno pastoralo, ki bodo gradili predvsem na osebnem stiku med ljudmi.

Disertacija ima posebno uporabno vrednost v tabelah, ki so priložene v obširnem dodatku, saj tam najdemo mnogo podatkov o posameznih župnijah, tudi z vidika raznih tipov župnij na podlagi socioloških, verskih in pastoralnih indikatorjev.

V delo je nedvomno vložena mnogo časa, truda in študija, ki ga bo mogoče koristno uporabiti samo ob pozornem in temeljitem branju in študiju. Vsi objavljeni podatki skupaj predstavijo nekatere vidike življenja v ljubljanski nadškofiji, ki pa so v marsičem signifikantni tudi za druge slovenske škofije. Delo jasno pokaže smotrnost in mnogovrstno koristnost zbiranja verskih statističnih podatkov in njihovo uporabno vrednost.

Sam vidim trajno vrednost disertacije Brigitte Perše v treh smereh. Najprej je disertacija primeren priročnik o kratki zgodovini razvoja župnije od njenih nastankov skozi vso cerkveno zgodovino do danes in s tem o njenem umeščanju v vsakokratno družbeno okolje. Drugič je to zakladnica podatkov o verskem življenju župnij ljubljanske nadškofije, iz katere bodo verjetno v prihodnosti črpali še mnogi, ki bodo raziskovali na pastoralnih področjih. Tretjič pa je to delo lahko koristna iztočnica za razmišljanje o slovenskih župnijah v prihodnosti; v mnogočem bodo postale to, kar se bo vanje investiralo v sedanjosti. Delo bi moral skrbno prebrati vsak pastoralni delavec v Cerкви na Slovenskem, še posebno župniki iz ljubljanske nadškofije.

Peter Kvaternik

Franc Zorec

Petdeset let župnijske kateheze na Slovenskem (1953–2003), njena srednjeevropska primerljivost in smernice za njen nadaljnji razvoj. Doktorska disertacija, mentor Ivan Rojnik. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2009. XI, 308 str.

Doktorsko delo Franca Zorca ima tri dele. Prvi del vsebuje analizo petdesetletnega razvoja župnijske kateheze na podlagi dokumentov in smernic, ki so vplivali na njen razvoj. V nadaljevanju primerja slovensko izkušnjo z modeli kateheze v nekaterih sosednjih državah, predvsem z vidika razmejitve med župnijsko katehezo in šolskim verskim poukom. V tretjem delu pa nakaže smernice za nadaljnji razvoj župnijske kateheze.

Franc Zorec je v disertaciji najprej prikazal in ovrednotil katehezo v Sloveniji v drugi polovici 20. stoletja. To je bilo specifično obdobje za Cerkev na Slovenskem. Komunistična oblast je leta 1952 izključila verouk iz državnih šol; vse od uvedbe obvezne osnovne šole dalje (*Splošna šolska naredba Marije Terezije 1774*) je bil namreč verouk sestavni del šolskega pouka. Odločitev takratne oblasti je bila izključno politične in ideološke narave, saj je oblast želela Cerkev in njeno dejavnost izriniti iz javnosti. V zelo težkih razmerah je kateheza zaživela, se razvijala in se vedno bolj organizirala, tako na ravni posameznih škofij z ustanavljanjem škofijskih katehetskih uradov kakor na medškofijski ravni z Medškofijskim katehetskim uradom.

Disertacija v prvem delu prikaže polstoletno župnijsko katehezo na podlagi štirih dejavnikov kateheze: z vidika katehetske vsebine, z metodološkega vidika, z vidika naslovnikov in z vidika odgovornih.

Z vsebinskega vidika želi naloga osvetliti njene začetke z *Malim katekizmom* na nekaj straneh in pokaže, kako se po petdesetih letih slovenski veroučni načrti in veroučne knjige lahko primerjajo z evropskimi, razlika je samo v tem, da imajo evropski vso družbeno in finančno podporo.

Tudi metodološko je kateheza sledila trendom, ki so bili navzoči v evropskem prostoru. Odgovorni v katehezi in mnogi veroučitelji so se izobraževali v sosednjih deželah, v Italiji, v Avstriji in v Nemčiji, in sodelovali ter v nekdanji Jugoslaviji načrtovali skupaj s Hrvaško. »Tako se je župnijska kateheza na Slovenskem, kljub zapostavljanju s strani družbe, vedno razvijala sočasno s katehetskim razvojem na evropski ravni.« (267)

Drugi vatikanski cerkveni zbor je imel poseben vpliv na slovensko katehezo, ki je ohranjala zvestobo izročilu in bila hkrati pozorna do človeka in do sodobnega sveta. To se je kazalo predvsem ob snovanju katehetskih učnih načrtov in v pripravi katekizmov, ki jih disertacija natančno in celovito predstavi.

Sčasoma se je izoblikoval model slovenske župnijske kateheze, ki je vsekakor primerljiv s preostalimi evropskimi modeli.

Danes je župnijska kateheza pred novimi zahtevami in izzivi, zato potrebuje korenito prenovu. F. Zorec se je z metodološkega vidika odločil za smiselno potezo.

V drugem delu je opisal in primerjal modele župnijske kateheze v nekaterih sosednjih deželah. Domala vse evropske dežele imajo šolski religijski pouk, zato je moral pri predstavitvi upoštevati vsebinsko in metodološko razmejitve med veroukom v šoli in katehezo v župniji. Z vidika zgodovinskega razvoja je bila v ospredju zdaj ena, zdaj druga dejavnost. V Nemčiji so najbolj natančno določili na eni strani vlogo šolskega religijskega pouka, ki v učencih prebuja vprašanja o Bogu, svetu, smislu in o vrednosti življenja in spodbuja odgovorno delovanje v Cerkv in v družbi, in na drugi strani vlogo župnijske kateheze, samostojno organizirane oblike verske vzgoje, ki ob liturgiji, koinoniji in diakoniji pomaga pri oblikovanju zrele verske osebnosti in življenja po veri. Obe dejavnosti sodelujeta in se dopolnjujeta, hkrati pa ostajata popolnoma avtonomni.

Na Hrvaškem je leta 1952 doletela verouk v šoli ista usoda kakor v Sloveniji. Z osamosvojitvijo leta 1991 je hrvaškimi škofom uspelo uzakoniti uvedbo verskega pouka kot rednega in obveznega izbirnega predmeta v mali, v osnovni in v srednji šoli. Župnijska kateheza je ohranila vlogo globljega uvajanja v osebno izkušnjo vere, ki se obhaja in živi v konkretni verski skupnosti.

Posebnost italijanske župnijske kateheze je velik poudarek na katehumenatu in na misijonski katehezi v spremenjenem svetu. Pri tem je posebej izpostavljena vloga župnije pri oznanjevanju evangelija. Pastoralni dokumenti postavljajo pričevanje župnijske skupnosti in vsakega kristjana v središče »prvega oznanila«. Z župnijsko katehezo v Italiji se ukvarja veliko dobrih katehetov, ki delujejo kot prostovoljci. Zavedajo se, da je osebno pričevanje z življenjem po veri za katehezo bistvenega pomena.

F. Zorec ugotavlja, da je versko stanje v sosednjih deželah podobno kakor pri nas, in navaja uveljavljeno splošno prepričanje, da je poleg dobrega verskega pouka v šoli nujno potrebna tudi župnijska kateheza, ki prek različnih dejavnosti dejavno vključuje družine in celotno župnijsko skupnost.

Avtor v tretjem delu naloge predstavi perspektivo za župnijsko katehezo v Cerkv in na Slovenskem kot katehezo uvajanja v vero, ki se konkretizira v verski socializaciji in inkulturaciji, v verskem izobraževanju in vzgoji, v verskem slavlju, služenju in skupnosti. Nakazane so zelo jasne smernice za župnijsko katehezo v Sloveniji. V prvem poglavju tretjega dela je zapisal ključni stavek: To pa pomeni, da je treba upoštevati pedagogiko sprejemanja (socializacije) in pedagogiko ustvarjalnosti (inkulturacije), da je treba upoštevati versko edukacijo (vzgojo) in instrukcijo (izobraževanje), da brez mistagogije ni kateheze o zakramentih: uvajanje v vero zahteva služenje in čutenje s skupnostjo.

Disertacija je dragocena pridobitev za katehezo z zgodovinskega vidika, s tem ko prikaže celovit in zaokrožen pregled dogajanja na področju kateheze v drugi polovici 20. stoletja. Koristno bi bilo, ko bi avtor v nalogi še bolj poudaril, koliko iznajdljivosti in koliko poguma so morali vložiti naši katehisti, ki so bili takrat večinoma duhovniki, da so rešili katehetsko oznanjevanje v tako težkih časih, saj se je verouk prva leta po izključitvi iz državnih šol poučeval po raznih podstrešnih, negrevanih prostorih ali v cerkvi. To, da so kateheti v tistih časih iz nič postavili na noge župnijsko katehezo, ki je odgovorila na potrebe takratnega obdobja, je največje dejanje Cerkve na Slovenskem v 20. stoletju.

Doktorsko delo ima pomembno vrednost za katehezo prihodnosti v Cerкви na Slovenskem zaradi iskanja poti za naprej v luči nekaterih evropskih izkušenj župnijske kateheze.

Če povzamemo, doktorsko delo ima dve pomembni težišči: najprej je avtor predstavil in ovrednotil župnijsko katehezo v drugi polovici 20. stoletja in nato nakazal smernice za njen nadaljnji razvoj, ki je utemeljen na programski zamisli: *od kateheze poučevanja h katehezi uvajanja v vero*. Poudariti je treba, da pri tej zahtevi nikakor ne govorimo o katehezi uvajanja brez poučevanja, temveč je to kateheza uvajanja kot večplasten proces, ki med drugim vključuje tudi poučevanje oziroma versko izobraževanje.

Ivan Rojnik